

ประวัติความเป็นมาของพรรคการเมืองไทยโดยย่อ

ประเทศไทยมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๘๐๐ ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้นของกรุงสุโขทัย ยุคนี้มีอายุ ๕๓ ปี ต่อมาก็ถึงยุคกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ยุคนี้มีอายุยืนยาวที่สุดของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชแห่งประเทศไทย ก็คือมีพระมหากษัตริย์หลายราชวงศ์รวมถึง ๔๒ พระองค์ ปกครองประเทศเป็นเวลาดัง ๔๓ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๘๘๓ ถึง พ.ศ. ๒๓๑๐ จึงได้เสียกรุงแก่ชาติก๊ก ก๊กเพียง ๗ เดือนเศษเท่านั้น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็ทรงยกบฏเอกราชกลับคืน แล้วสถาปนาระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชขึ้นอีกที่กรุงธนบุรี ในห้วงระยะเวลาที่สูญเสียเอกราชนั้น ประเทศไทยก็ยังนับได้ว่าถูกปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช หากแต่พระเจ้าแผ่นดินที่ปกครองเป็นกษัตริย์อื่น จากนั้นก็มาถึงยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งถูกสถาปนาขึ้นโดยปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ราชวงศ์จักรีได้ปกครองประเทศไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชต่อมาอีก ๗ รัชกาล เป็นเวลา ๑๕๐ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยจึงถูกคณะราษฎร เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่าคนไทยได้เคยเคยและยอมรับนับถือการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาหลายชั่วคนเป็นเวลายืนยาวถึง ๒๗๕ ปี จึงเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองใหม่เป็นรูปแบบประชาธิปไตย ซึ่งความเข้าใจในขั้นมูลฐานของคนไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ยึดถือตามแถลงการณ์ของคณะราษฎรว่า ระบอบประชาธิปไตย คือ ราษฎรปกครองกันเอง

แต่ในระบอบประชาธิปไตย การปกครองจะดำเนินไปได้ ต้องมีสถาบันของราษฎรเป็นเครื่องมือสำคัญ ซึ่งได้แก่พรรคการเมือง

คือปชัย ชาญเฉลิม, วิวัฒนาการของคณะปฏิวัติ ๑๙ พ.ย. ๒๕๑๔, วิทยานิพนธ์หลักสูตรนายทหารนักเรียนวิทยาลัยการทัพบก ชุดที่ ๑๙ (พระนคร: โรเนียว, ๒๕๑๖), หน้า ๓.

วิวัฒนาการของพรรคการเมืองไทย

ถ้าจะลำดับความเป็นมาของพรรคการเมืองเพื่อให้สะดวกในการศึกษาที่พอจะแบ่งออกได้ เป็น ๔ ระยะด้วยกัน คือ

๑. พรรคการเมืองของคณะราษฎรยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕
๒. พรรคการเมืองยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒
๓. พรรคการเมืองหลังพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๘๘
๔. พรรคการเมืองหลังพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๑

๑. พรรคการเมืองของคณะราษฎรยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕

เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎรอันประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ข้าราชการ การพลเรือน และราษฎรกลุ่มหนึ่งได้เข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้สำเร็จ เป้าหมายของคณะราษฎรที่ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ เพื่อให้การปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย ดังจะเห็นจากข้อความตอนหนึ่งในหนังสือที่ คณะปฏิวัตินำขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระราชวังไกลกังวลหัวหิน หลังการปฏิวัติ ความว่า "คณะราษฎรไม่ประสงค์จะแย่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันใหญ่ยิ่งก็คือ เพื่อจะมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญใฝ่ฝ่าละอองธุลีพระบาทกลับคืนสู่พระนครและทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยอยู่ในรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งคณะราษฎรได้สร้างขึ้น ..."^๒ ความประสงค์ของคณะราษฎรได้รับการสนองตอบเป็นอย่างดีจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงยอมรับเป็นพระมหากษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ และทรงลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวของคณะราษฎร เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวมีอยู่ ๓๘ มาตราด้วยกัน มีใจความสำคัญคือ มอบอำนาจให้กับบุคคลสี่ฝ่ายเป็นผู้ใ้ คือ กษัตริย์สภาผู้แทน

^๒ "นายหนหวย" (นามแฝง), เจ้าฟ้าประจักษ์ปก ราชันย์นิราศ (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรโสภณ จำกัด, ๒๔๘๕), หน้า ๑๒๕.

ราษฎร คณะกรรมการราษฎร และศาล

ในส่วนที่ว่าการสภาผู้แทนราษฎรนั้น ในชั้นแรกให้คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารจัดตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวขึ้น ๓๐ นาย เป็นสมาชิกในสภา และภายใน ๖ เดือนให้ตั้งผู้แทน ๒ ประเภท คือ ผู้แทนราษฎรเลือกตั้งขึ้นจำนวนแสนคนต่อผู้แทน ๑ คน และผู้แทนที่คณะราษฎรตั้งขึ้นมีจำนวนเท่ากับที่เลือกตั้ง และภายในระยะเวลา ๑๐ ปี สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น

ในส่วนกรรมการราษฎรนั้น สภาเลือกตั้งสมาชิกในสภาผู้หนึ่งขึ้นเป็นประธานกรรมการ และให้ตั้งเป็นประธานนั้นเลือกตั้งสมาชิกในสภาอีก ๑๔ นาย เพื่อเป็นกรรมการ คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภา เสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ เป็นผู้รับผิดชอบต่อคณะกรรมการราษฎรในกิจการทั้งปวง^๓ และกรรมมณูการปกครองราชอาณาจักรมีแก่บุคคลผู้ใดถึงเรื่องพรรคการเมืองไว้เลย ทั้งนี้ให้หมายความว่คณะราษฎรจะไม่เป็นนโยบายใหม่พรรคการเมือง เพราะคณะราษฎรก็ตระหนักดีว่าจำเป็นที่จะได้รับความสนับสนุนในรูปของอุดมพลังทางการเมืองเหมือนกัน เห็นได้จากคนสำคัญในคณะราษฎรได้ออกหนังสือพิมพ์เป็นกระบอกเสียงของตน ๒ ฉบับ คือ "สัจจัง" กับ "๒๔ มิถุนา"^๔

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นานนัก คณะราษฎรก็ได้จัดตั้งสมาคมทางการเมืองของผู้ออกการปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ขึ้น ได้จดทะเบียนจดทะเบียนงานเจ้าหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีการดำเนินการทางการเมืองโดยมีการจัดตั้งสาขาของสมาคมทั่วทุกจังหวัดทั่วราชอาณาจักร และได้เปิดรับสมาชิกจากบุคคลทุกชั้นวรรณะ ทั้งข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน กฎหมาย บาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การสมัครเข้าเป็นสมาชิกมีเพียงวิธีง่าย ๆ คือ ผู้สมัครจะทูลสาบานกันว่า

^๓ สิริ เปรมจิลล์, ประวัติรัฐธรรมนูญไทย (พระนคร: โรงพิมพ์ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๑๔.

^๔ สว่าง ลานเหนือ, ๓๐ ปีแห่งการปฏิวัติ (ธนบุรี: โปธิสาขการพิมพ์, ๒๕๑๒, หน้า ๑๑.

"จะป้องกันรักษารัฐธรรมนูญและเทิดทูนไว้ป่านประหนึ่งดวงชีวิต ใครจะมากิดโค่นล้มไม่ได้ ทั้งจะเร่ง
เคารพเลื่อมใสรัฐธรรมนูญของกษัตริย์เจ้าผู้ก่อกำเนิดมหานิกาย" ปรากฏว่าประชาชนมีความสนใจและใฝ่ฝัน
ใจและใฝ่ฝันเป็นสมาชิกของสมาคมคณะราษฎรเป็นจำนวนมาก

แม้คณะราษฎรจะมีได้ตั้งเป็นพรรคการเมืองโดยตรง แต่ก็พอจะอนุมานได้ว่า คณะราษฎรมี
ลักษณะเป็นพรรคการเมืองระบบพรรคเดียว เพราะคณะราษฎรประกอบไปด้วยทหารบก ทหารเรือ
และพลเรือน ซึ่งใครวมมือกันยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เปลี่ยนแปลงการ
ปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ นโยบายของคณะราษฎรได้แก่หลัก ๖ ประการ อันประกอบด้วย

- ๑. หลักเอกราช จะคงรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชทางการเมืองใน
ทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไทยไว้ให้มั่นคง
- ๒. หลักความปลอดภัย จะคงรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันหยุด
ลง
- ๓. หลักเศรษฐกิจ จะคงบำรุงความสุขสบายของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่
จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย
- ๔. หลักเสมอภาค จะคงให้ราษฎรทุกคนมีสิทธิเสมอภาค
- ๕. หลักเสรีภาพ จะคงให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดกับหลัก
๔ ประการข้างกล่าวข้างต้น
- ๖. หลักการศึกษา จะคงให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

คณะราษฎรนี้เป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวในขณะนั้น ทั้งนี้เพราะเมื่อมีผู้ขอตั้งพรรคการเมือง

^๕ ขจักษัย บุรุษพจน., การเมืองและพรรคการเมืองของไทย (พระนคร: สำนักพิมพ์ไคเดียน
ส์โตร์, ๒๕๑๑), หน้า ๑๕๔.

^๖ สิริ เปรมจิตต์, op.cit., หน้า ๔ - ๕.

เมืองอื่น คือ "คณะชาติ" ซึ่ง รัฐบาลก็ไม่ยอมให้จัดตั้งขึ้น เพราะหากยินยอมให้มีการตั้งพรรคการเมืองอื่นก็เท่ากับปล่อยให้ฝ่ายค้านคอยโจมตีซึ่งนอกจากจะทำให้เสถียรภาพของชนไม่มั่นคงแล้ว ก็ยังทำให้เกิดการเสื่อมความนิยมจากประชาชนด้วย ซึ่งคณะราษฎรจะยอมไม่ได้เป็นอันขาด จึงไม่ยอมเรียกตัวเองว่าพรรคการเมือง และไม่หาทางฝึกฝนผู้อื่น โดยอ้างว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไม่มีบทบัญญัติให้ตั้งพรรคการเมืองได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้นำมีความรู้ความสามารถซึ่งก็จะออกมาเล่นการเมือง เพื่อควบคุมการบริหารประเทศให้เป็นไปตามครรลองคลองธรรม มีใจดำเนินการเพื่อพวกพ้องเป็นส่วนใหญ่ ก็ถูกสกัดไป^{๑)}

คณะราษฎรจึงเปรียบเสมือนพรรคการเมืองที่อำนาจเป็นรัฐบาลปกครองประเทศในขณะนั้น และแม้จะมีการแตกแยกกันภายในคณะราษฎร มีการต่อสู้แข่งขันเพื่อครองอำนาจทางการเมืองระหว่างบุคคลในคณะราษฎรด้วยกันเองตลอดเวลา แต่คณะราษฎรก็ยังคงเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวเท่านั้นที่ครองอำนาจทางการเมืองตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒

คณะชาติ

ภายหลังที่คณะราษฎรได้จัดระเบียบเป็นสมาคมคณะราษฎรแล้ว ก็ได้มีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งประกอบด้วย พระยาโศภณนิภานนท์ นาวาเอกพระยาตราภิชัยพิพัฒน์ ร.น., นายหลุย คีรีวัต หลวงวิจิตรวาทการ และเจ้านายเชื้อพระวงศ์บางพระองค์รวมทั้งบุคคลสำคัญที่เคยรับราชการในตำแหน่งสูง ๆ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คำวิจิตรจะจัดตั้งพรรคการเมืองทำนองเดียวกับสมาคมคณะราษฎรขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินธุรกิจทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ พรรคการเมืองที่จะตั้งใหม่นี้เรียกว่า "คณะชาติ" โดยมีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นเลขาธิการ และพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ไม่ยอมให้ตั้งโดยอ้าง

^{๑)} เชาวนันท์ สุคนธาภา, พรรคการเมือง (พระนคร: สำนักพิมพ์สหสยามพัฒนา, ๒๕๑๑), หน้า ๗๐.

^{๒)} ขจิตถัย บุรุษพิพัฒน์, *op.cit.*, หน้า ๑๖๖.

^{๓)} *Ibid.*, หน้า ๑๖๘.

เหตุผลว่าสภาพการทางการเมืองในขณะนั้นยังไม่อยู่ในสภาพเรียบร้อย เรื่องพรรคการเมืองเป็นวิธีใหม่คนไทยส่วนมากยังไม่เข้าใจถึงวิธีเล่นการเมืองระบบพรรค ดังนั้นถ้าปล่อยให้ตั้งพรรคการเมืองขึ้นเกรงว่าสมาชิกของแต่ละพรรคจะเห็นแก่ประโยชน์ของพรรคตนเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของราษฎรส่วนรวม นอกจากนี้จะเป็นช่องทางให้ราษฎรเกิดแตกแยกกระสากระสายออกไปเป็นก๊กเป็นเหล่าตามอำนาจบังคับของพรรคการเมืองเหล่านั้น ในที่สุดก็แตกราวสามัคคี^{๑๐}

หลังจากรัฐบาลไมอานูวาทิให้หลวงวิจิตรวาทการจัดตั้งพรรคการเมืองแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีก ระเบียบนี้แต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยจึงมีพรรคการเมืองพรรคเดียวเท่านั้น คือ คณะราษฎร นักการเมืองในสมัยนั้นถ้าไม่สังกัดคณะราษฎรแล้วก็แก่นักการเมืองแบบตัวใครตัวมัน^{๑๑}

๒. พรรคการเมืองยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

รัฐบาลคณะราษฎรคุมอำนาจในการปกครองประเทศเรื่อยมาจนถึงระยะปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ รัฐบาลขณะนั้นซึ่งนำโดย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เริ่มประสบความลำบากในการปกครอง เพราะฝ่ายค้านในรัฐสภาเริ่มเกิดขึ้น และนับวันจะเข้มข้นกำลังกันเข้มแข็งขึ้นทุกวัน เป็นฝ่ายนักวิชาการและนักกฎหมายซึ่งนิยมนายปรีดีฯ มีความคิดเห็นเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลทหาร ฝ่ายค้านส่วนใหญ่เข้าร่วมในขบวนการเสรีไทยในประเทศ ซึ่งนายปรีดีเป็นหัวหน้าใหญ่ ฝ่ายค้านในสภาเริ่มมีกำลังกล้าแข็งยิ่งขึ้นทุกที จนรัฐบาลแพ้งานในสภาถึง ๒ ครั้งติด ๆ กัน จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงต้องนำคณะรัฐมนตรีกราบถวายบังคมลาออก และคณะผู้สำเร็จราชการได้อนุมัติให้รัฐบาลลาออกเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๔๘๗^{๑๒}

^{๑๐} จำลอง อิศวรรงค์, ละครการเมือง เล่ม ๑ (พระนคร: บริษัทสหอุปกณ์การพิมพ์จำกัด, ๒๔๘๒), หน้า ๑๖๑.

^{๑๑} ชัยภักดิ์ บุรุษพัฒน์, op.cit., หน้า ๑๗๓.

^{๑๒} ศิลปชัย ราษฎร์เฉลิม, op.cit., หน้า ๘๖.

สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดประชุมเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๘๓ เลือก พันตรี กวง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลใหม่ได้สั่งเลิกทุกสิ่งทุกอย่างที่จอมพล ป. ได้สร้างสรรค์มาแต่บัดนั้นในสมัยครองอำนาจ แทน พระราชบัญญัติวัฒนธรรม รัฐนิยม และระเบียบวินัยที่ให้ราษฎรแต่งกายสากล สวมหมวก ฯลฯ นโยบาย "ถอนกลาย" ได้สร้างความนิยมให้แก่ นายกวงอย่างมากมาย จึงเป็นคณะรัฐบาลชุดแรกในระบอบประชาธิปไตยที่เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง คณะนิยมและการหาสมัครพรรคพวกในทางการเมืองอีกทางหนึ่ง ที่นายกวงสร้างขึ้นและได้รับความสำเร็จอันยาวนานก็คือออกกฎหมายนิรโทษกรรมแก่ผู้ต้องหาคดีการเมืองทุกคดีทุกรุ่น บรรดาผู้ต้องโทษทางการเมืองล้วนแต่เป็นปัญญาชน มีหลายท่านที่โดยงานหน้าที่ราชการงานเมืองที่สำคัญ ๆ เป็นส่วนใหญ่ จึงได้รับอภัยโทษกลับคืนสู่ชีวิตใหม่ นับเป็นร้อย ๆ คน บุคคลเหล่านี้ต่อมาได้กลายเป็นกำลังสำคัญในพรรค "ประชาธิปไตย" ของนายกวง "...บุคคลิกภาพและอุดมการณ์ของนายกวงเป็นส่วนสำคัญที่เสริมสร้างพรรคประชาธิปไตยให้เกรียงไกรขึ้นมา..."^{๑๓}

ในตอนนั้นจึงเห็นได้ว่า มีกลุ่มการเมือง ๒ กลุ่ม ซึ่งโค่งแรงขึ้นกันเพื่อมีอำนาจในทางการเมือง เมือง คือกลุ่มเสรีไทยในประเทศ ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า กับกลุ่มขุนนางเก่า และนักการเมืองในสภาพที่ไม่เห็นด้วยกับนายปรีดี พนมยงค์ มีนายกวง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า ทั้งสองฝ่ายพยายามต่อสู้หักล้างกันในทางการเมือง โดยมุ่งหมายที่จะให้ผู้นำฝ่ายตนได้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นทำการบริหารประเทศ และการแข่งขันนี้ได้ทวีความเผ็ดร้อนขึ้น เมื่อมีพระบรมราชโองการยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๘ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งใหม่ และสภาผู้แทนราษฎรชุดใหม่ได้เปิดประชุมเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๘ มีการชาวเสียงเลือกหัวหน้ารัฐมนตรี ซึ่งเป็นการแข่งขันกันระหว่างนายกวง อภัยวงศ์ กับนายภิเษก รัชานาม ซึ่งเป็นฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ผลปรากฏว่านายกวงชนะ ได้จัดตั้งรัฐบาลเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ และนับตั้งแต่นั้นมา

^{๑๓} Ibid., หน้า ๘๘.

^{๑๔} Ibid., หน้า ๘๖.

รัฐบาลเข้าบริหารราชการ ก็ถูกฝ่ายค้านในสภาซึ่งรวมตัวกันอย่างมีประสิทธิภาพโจมตีแทบทุกกรณี
อย่างไร้ประโยชน์ให้ทั้งตัวก็

"...เมื่อการเมืองเป็นแบบนี้ ก็เริ่มมีการต่อสู้ในระบบพรรค แต่ยังไม่มีการหมายพรรค
การเมืองเลย จึงมีการเตรียมจะตราพระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้น เพื่อให้เป็นประ
ชาธิปไตยกันจริง ๆ ขณะนั้นมีการเมืองหลายกลุ่ม เริ่มมีการตั้งพรรคการเมืองขึ้นขึ้น
ก็มีบุคคลนอกวงการเมืองคนหนึ่ง คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ตั้งพรรคการเมือง
พรรคแรกที่ถูกของตามกฎหมายขึ้นในประเทศไทย คือ "พรรคก้าวหน้า" พรรคที่สองที่
ก่อตั้งขึ้นมาคือ ๆ กัน คือ "พรรคสหชีพ" เรียกว่าเป็นพรรคเสรีไทยก็ได้ เพราะผู้
เป็นหัวแรงในการจัดตั้ง คือ นายสงวน ตุลารักษ์, นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์, นายจำลอง
กวางเรือง, นายถวิล อุดล, ดร.ทองเปลว ชลภูมิ, นายเตียง กิริรัช และชาวคณะ
เสรีไทยชั้นรอง ๆ ลงมาอีกเป็นอันมาก พรรคนี้ได้รับการสนับสนุนจากนายปรีดี ผู้
สำเร็จราชการอย่างเต็มที่..."^{๑๕}

พรรคสหชีพก็มีนโยบายเศรษฐกิจหนักไปในทางโซเซียลลิสต์^{๑๖} โดยถือเอาเค้าโครงเศรษฐกิจ
กิจของนายปรีดี พนมยงค์ ที่เขียนไว้ตั้งแต่สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ ซึ่งเรียกกันว่า "สมุด
ปกเหลือง" เป็นนโยบายของพรรค ภายหลังจากที่จัดตั้งพรรคสหชีพแล้ว ก็ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
บางคนซึ่งสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ แต่ไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิกพรรคสหชีพ เพราะไม่คอยจะเห็นด้วย
กับนโยบายทางการเมืองที่มุ่งไปในทางโซเซียลลิสต์ ด้วยเหตุนี้เอง นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้สนับสนุน
ให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีกพรรคหนึ่ง คือ "พรรคแนวรัฐธรรมนูญ" ภายใต้การนำของ
หลวงจักรีนวาทศาสตร์ ซึ่งต่อมาได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การที่นายปรีดี พนมยงค์ สนับสนุน

^{๑๕}
Ibid., หน้า ๘๔.

^{๑๖}
David A. Wilson, Politics in Thailand (Ithaca, New York: Cor-
nell University Press, 1962), p.236.

ที่ใดดำเนินการต่าง ๆ อย่างมีระเบียบแบบฉบับของพรรคการเมือง ควบคู่กันสมาชิกก็กล่าว
รวมทั้งสมาชิกในพรรคก้าวหน้าจึงได้ปรึกษาหารือกันในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นที่ราชอาณาจักร
หนึ่งแถวอาคารราชดำเนิน โดยเห็นว่าทางฝ่ายรัฐบาลซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็
ได้มีพรรคการเมืองขึ้นแล้ว อีกไม่นานก็จะมีการเลือกตั้งใหม่ ภายหลังจากรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่ม
เติมเขาสู่สภาแล้ว การเมืองต่อไปจะเป็นไปในรูปพรรคอย่างอารยะประเทศทั้งหลาย ในที่สุดก็ประ
ชุมตกลงให้รวมตั้งเป็นพรรคการเมืองขึ้น และได้นัดเปิดประชุมกันใหม่ในวันที่ ๕ เมษายน ๒๔๘๕ ที่
บริษัทโกวิท ทาน้ำราชวงศ์ การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมอย่างเป็นทางการครั้งแรก ที่ประชุม
ได้ตกลงใจชื่อ "พรรคประชาชนไทย" และแต่งตั้งนายทอง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นรองหัวหน้าพรรค ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขาธิการ^{๑๘}

นอกจากนั้น ในระยะนั้นยังมีพรรคการเมืองเกิดขึ้นอีกพรรคหนึ่ง คือ "พรรคอิสระ" พรรค
การเมืองพรรคนี้มีสมาชิกเพียงไม่กี่คน และประกาศนโยบายว่าจะไม่เป็นฝ่ายไหน จะดำเนินนโยบาย
อย่างเป็นอิสระในรัฐสภา แต่โดยแท้จริงแล้วพรรคอิสระก็เป็นพรรคการเมืองที่สนับสนุนนายปรีดี
พนมยงค์^{๑๙}

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ผ่านสภาเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๔๘๕^{๒๐} รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้
เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมืองเป็นครั้งแรกนับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา โดยมาตรา
๑๔ บัญญัติไว้ว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เกศสถาน ทรัพย์สิน การพูดการเขียน การ
พิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง การ
อาชีพ ทั้งภายในทั้งกับแห่งบทกฎหมาย"^{๒๑} ความบทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๕ จัดให้มีการ

^{๑๘} Ibid., หน้า ๑๘๘.

^{๑๙} Ibid., หน้า ๑๘๑.

^{๒๐} ศิลปวิจัย ราชทูตเฉลิม, *op.cit.*, หน้า ๕๘.

^{๒๑} ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย, เล่มที่ ๒๓ ตอนที่ ๓๐, พ.ศ. ๒๔๘๕, หน้า ๓๖๓.

เลือกตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๘ การเลือกตั้งครั้งนี้ได้กระทำขึ้นเป็นจำนวน ๔๗ จังหวัดด้วยกัน ประชาชนพากันให้ความสนใจในการเลือกตั้งครั้งนี้อย่างจริงจัง และนับว่าเป็นครั้งแรกที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้ส่งสมาชิกออกทำการปราศรัยแถลงนโยบายทางการเมืองในที่สาธารณะ ผลของการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่าสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมากเพียงในจังหวัดพระนคร ส่วนทางต่างจังหวัดฝ่ายแพธสมาชิกพรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคอิสระ จึงเป็นอันว่าในขณะนั้นนักการเมืองของไทยได้แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลได้แก่พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคอิสระ กับฝ่ายค้านซึ่งได้แก่พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า^{๒๒} พรรคสหชีพกับพรรคแนวรัฐธรรมนูญได้ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๘๐

ในระยะนี้พรรคประชาธิปัตย์อันเป็นฝ่ายค้านเพียงพรรคเดียว ได้เกิดแตกแยกกันอย่างสำคัญ เมื่อนายดิเรก ดิยานาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรปราการลาออกจากตำแหน่ง ทำให้ต้องมีการเลือกตั้งซ่อม ซึ่งการสนับสนุนในนามพรรคประชาธิปัตย์แบ่งออกเป็น ๒ พวก คือพวกแรกส่งนายอรุณ พันธุ์พัก และอีกพวกสนับสนุน พ.ค.ค. เตือน ทองฉิว เหตุการณ์ได้ถึงขั้นแตกหักเมื่อนายเตียง ไชยภาค ได้สนับสนุนให้พรรคส่งทั้งสองคนซึ่งขัดกับความเห็นของ ดร.โชติ และนายสุวิรัช และเนื่องจากความเข้าใจผิดบางประการ จึงทำให้ ดร.โชติ โกล่กลาวโจมตีนายเตียงอย่างรุนแรง จึงทำให้นายเตียง ไชยภาค ลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ และเป็นเหตุให้สมาชิกลาออกเป็นจำนวนมาก

ภายหลังที่พรรคประชาธิปัตย์แตกแยกแล้ว ก็พอลีกทางพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญก็เกิดแตกแยกกันด้วย นายเตียง ไชยภาค จึงได้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ ชื่อ "พรรคประชาชน"^{๒๓} เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๐ โดยรวบรวมสมาชิกที่แตกแยกจากพรรคประชาธิปัตย์ ๑๖ นาย

^{๒๒} จจิกภัย มูรุษพิทักษ์, *op.cit.*, หน้า ๑๕๑.

^{๒๓} *Ibid.*, หน้า ๑๕๓.

และพรรคสหชีพกับพรรคแนวรัฐธรรมนูญอีก ๗ นาย พรรคประชาชนมีนโยบายค้านรัฐบาลของ พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ และต่อมาเมื่อนายควง อภัยวงศ์ ได้เข้าจัดตั้งรัฐบาล พรรค ประชากรนั้นก็ทำหน้าที่เป็นพรรคค้ำคานรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์

รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ถูกคณะทหารซึ่งนำโดย พลโทผดุง พงษ์พานิช (ยศ ในขณะนั้น) ทำการรัฐประหารล้มล้างรัฐบาลเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ และคณะรัฐประหารได้ มอบหมายให้นายควง อภัยวงศ์ และพรรคประชาธิปัตย์ จัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐^{๒๔} นับแต่เวลานั้นพรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคอิสระ ก็ได้ สลายตัวไป มิได้มีการรวมกันเป็นกลุ่มก้อนอีก ทั้งนี้เพราะนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ให้ความสนับสนุนพรรคทั้งสองนี้ไหลบ่าหนีออกไปนอกประเทศ คณะรัฐประหารได้ยุบสภาผู้แทนราษฎร ยกเลิกรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๕ และใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวของคณะรัฐประหาร ซึ่งหลวงกาจสงคราม อ้าง ว่าเป็นผู้ร่างไว้ก่อนลงมือทำการรัฐประหารโดยซ่อนไว้ใต้ตุ้มปากคลองตลาด เลยเรียกกันว่า "รัฐธรรมนูญใต้ตุ้ม"^{๒๕} ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะคงจัดให้มีการเลือกตั้งภายใน ๙๐ วัน การเลือกตั้ง ภายหลังจากการรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ โลกก็ให้เกิดพรรคการเมืองขึ้นอีกพรรคหนึ่ง พรรค นี้ก็คือพรรค "ธรรมชาตินิยม" มีหลวงวิจิตรวาทการเป็นหัวหน้าพรรค และได้วางนโยบาย ๒๐ ข้อ มุ่ง สนับสนุนลัทธิชาตินิยม กล่าวกันว่าพรรคธรรมชาตินิยมได้มุ่งสนับสนุนจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นการ ส่วนตัว แต่เมื่อการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้ว สมาชิกพรรคธรรมชาตินิยมได้รับเลือกเข้ามาเพียงไม่กี่คน จึงไม่มีเสียงส่วนมากในสภา พรรคที่มีเสียงส่วนมากในสภาคือพรรคประชาธิปัตย์ นายควงได้รับ

^{๒๔} ศิดปรีย์ ชาตยูเฉลิม, *op.cit.*, หน้า ๑๑๖.

^{๒๕} ขจรกิจย์ บุรุษพัฒน์, *op.cit.*, หน้า ๑๕๑.

^{๒๖} ศิดปรีย์ ชาตยูเฉลิม, *op.cit.*, หน้า ๑๑๗.

^{๒๗} ขจรกิจย์ บุรุษพัฒน์, *op.cit.*, หน้า ๑๕๕.

แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑ และจัดตั้งรัฐบาลได้เรียบร้อยเมื่อวันที่ ๒๕ เดือนเดียวกัน ครั้นเป็นครั้งที่ ๔ และครั้งสุดท้ายของชีวิต นายควง อภัยวงศ์ ที่ได้เป็นนายกรัฐมนตรี^{๒๔} แทนายกวงกับบริหารประเทศได้เพียงไม่กี่วัน คณะรัฐประหาร ๒๔๘๐ ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจที่แท้จริงอยู่ในขณะนั้นได้ส่งผู้แทนไปขอให้รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ลาออก ซึ่งรัฐบาลก็ยอมปฏิบัติตาม แต่โดยดีเมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๘๑ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนเมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๘๑^{๒๕} เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก ก็ได้เริ่มแสวงหาความสัมพันธ์จากพรรคการเมืองต่าง ๆ ในขณะนั้น ทั้งนี้เพราะทางฝ่ายรัฐบาลยังไม่มีพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากสนับสนุน ซึ่งก็ย่อมจะทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพที่มั่นคง ยิ่งไปกว่านั้นพรรคฝ่ายค้านซึ่งได้แก่พรรคประชาธิปัตย์ก็เป็นพรรคการเมืองที่ค่อนข้างเข้มแข็ง และมีสมาชิกในสภาเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี มองเห็นความจำเป็นในการที่จะได้รับความสนับสนุนจากพรรคการเมืองต่าง ๆ ตลอดจนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่สังกัดพรรคใด จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้เชิญสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคต่าง ๆ เข้ามารวมในคณะรัฐบาล แม้แต่สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์บางคน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ดึงเอาเขามารวมในคณะรัฐบาลด้วย เมื่อสมาชิกดังกล่าวได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีก็จำต้องลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์เพราะนโยบายของพรรค นอกจากนี้รัฐบาลก็ได้ได้รับความสนับสนุนจากพรรคประชาชน ซึ่งมีนายเลียง ไชยกาด เป็นหัวหน้าพรรค ทั้งนี้ โดยที่รัฐบาลได้ดึงเอาหัวหน้าพรรคมารวมรัฐบาล โดยที่รัฐบาลในขณะนั้นประกอบด้วยสมาชิกพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่สนับสนุนรัฐบาล ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งสนับสนุนรัฐบาลจึงได้ขนานนามพรรคการเมืองที่รวมเขาคอยกันนั้นว่า "สหพรรค"^{๓๐} แต่การจัดตั้งคณะรัฐบาลแบบนี้ก็ต้องประสบปัญหา เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนยอมเข้าร่วมในการสนับสนุนรัฐบาลก็

^{๒๔} คัดปรีย์ ราษฎร์เฉลิม, *op.cit.*, หน้า ๑๑๘.

^{๒๕} *Ibid.*, หน้า ๑๒๓.

^{๓๐} ประจวบ ทองอุไร, *สิ้นยุคสิ้น* (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรบริวาร, ๒๕๐๐), หน้า ๓๓.

เพราะหวังว่าจะได้รับประโยชน์บางอย่างเป็นเครื่องตอบแทน รัฐบาลจึงจำเป็นต้องแบ่งสรรปันส่วนประโยชน์ต่าง ๆ เป็นถาวรตอบแทนโดยทั่วถึงกัน^{๓๑}

ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๖ ได้มีการเลือกตั้งใหม่ และผลการเลือกตั้ง จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้รับเสียงสนับสนุนเพิ่มขึ้นจึงได้จัดตั้งรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง และโดยเหตุที่รัฐธรรมนูญ ๒๔๗๖ มาตรา ๑๘๖ ห้ามข้าราชการประจำเป็นข้าราชการการเมือง รัฐบาลจึงจำเป็นต้องพยายามหาเสียงสนับสนุนในสภาวัย ฉะนั้นกลุ่มรัฐประหารจึงได้ตั้งพรรคการเมืองขึ้นสนับสนุนรัฐบาลพรรคแรกได้แก่ "พรรคชาติสังคมประชาธิปไตย" ซึ่งมี พล.ท.บัญญัติ เทพหัสดินทร เป็นหัวหน้าพรรค พรรคที่สองก็ได้แก่ "พรรคสังคมนิยม" โดยมีนายวรการบัญชา เป็นหัวหน้าพรรค^{๓๒}

ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๗๘ ได้เกิดมีรัฐประหารขึ้นอีกครั้งหนึ่ง คณะรัฐประหารครั้งนี้ประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และตำรวจ และได้เชิญ จอมพล ป.พิบูลสงคราม มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามเดิม คณะรัฐประหารได้มีประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ ขึ้น ซึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ตำรวจ และข้าราชการ ที่อยู่ในประจำการเขาคำรงตำแหน่งทั้งสิ้น และให้ทำหน้าที่เป็นสภาผู้แทนราษฎรไปพร้อมกันด้วย ข้อที่สำคัญก็คือ มีประกาศห้ามมิให้ชุมนุมทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น จากผลของการรัฐประหารครั้งนี้จึงทำให้พรรคการเมืองที่สนับสนุนรัฐบาลในรูปสหพรรคได้สลายตัวไป^{๓๓}

เมื่อรัฐบาลสั่งห้ามชุมนุมทางการเมืองและยกเลิกพรรคการเมือง และรัฐบาลยังมีสมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ ๒ ซึ่งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ ๑ สนับสนุนอยู่ ดังนั้นรัฐบาลจึงมี

^{๓๑} ขจักษ์ บุนนาค, op.cit., หน้า ๑๕๘.

^{๓๒} เขาวนวิศ สุกดาภา, op.cit., หน้า ๗๒.

^{๓๓} ขจักษ์ บุนนาค, op.cit., หน้า ๑๕๘.

เสถียรภาพทางการเมืองมั่นคงกว่าที่แล้ว ๆ มา ^{๓๔} และเพื่อที่จะรวบรวมเสียงสนับสนุนจากสมาชิก
 สถานูแพนราษฎรเขากวดยกใหม่ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้จัดตั้ง "คณะกรรมการนิคมอุตสาหกรรม" ขึ้นคณะ
 หนึ่ง ซึ่งกฎหมายที่จะตราขึ้นและก่อนที่จะส่งไปยังสถานูแพนราษฎรจะต้องผ่านคณะกรรมการนี้เสีย
 ก่อน ดังนั้นจึงยอมประจักษ์ชัดว่า คณะกรรมการนี้ กระทำหน้าที่คล้ายพรรคการเมือง เพราะถ้าเป็น
 ของฝ่ายรัฐบาลย่อมเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องผ่านไปโดยง่ายจากนี้ เนื่องจากได้เตรียมการกันอยู่ใน
 ชั้นคณะกรรมการนิคมอุตสาหกรรมแล้ว การอภิปรายในสถานูแพนราษฎรจะไม่ผลเลย สมาชิกคณะกรรมการนี้
 นอกจากจะได้เงินเดือนในฐานะสมาชิกสถานูแพนราษฎรแล้ว ยังได้เงินเดือนพิเศษ พร้อมทั้งอภิสิทธิ์
 อื่น ๆ อีกด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐบาลชุดนี้ถึงแม้จะไม่มีพรรคการเมืองสนับสนุน แต่ก็มีพรรคการเมือง
 อยู่เบื้องหลัง ในขณะที่เกี่ยวกับที่จำกัดสิทธิไม่ให้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น การบริหารประเทศ
 ขณะนั้นจึงเสมือนกับมีพรรคการเมืองพรรคเดียว ^{๓๕}

๓. พรรคการเมืองหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๕๕

จากการที่รัฐบาลพยายามเดินการเมืองแบบผูกขาดนี้ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ฝ่ายค้าน
 อย่างยิ่ง จนในที่สุดสมาชิกฝ่ายค้านก็รวมกันลงชื่อขอเสนอตรากฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองขึ้น
 เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าพรรคการเมืองย่อมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการดำเนินการปกครองระบอบ
 ประชาธิปไตย เฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๒ ก็ได้บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ใน
 ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้ง
 สมาคม การตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ทั้งนี้โดยเหตุผลที่ว่า เพื่อที่จะได้ให้
 คนทั่วไปได้ใช้สิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญอย่างเต็มที่ ก็ควรจะได้ตรากฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง
 ขึ้นไว้บังคับ แต่ยังไม่สามารถจะตั้งพรรคการเมืองได้ เพราะเหตุว่ารัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ว่าการ

^{๓๔} พนม ภัยหนาย, ลักษณะและพฤติกรรมของพรรคการเมืองในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์
 คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (พระนคร: โรเนียว, ๒๕๑๒), หน้า ๕๔.

^{๓๕} ชาวนวาศ สุคดากา, op.cit., หน้า ๕๖.

จะตั้งพรรคการเมืองใดจะคงเป็นไปตามกฎหมาย^{๓๖} แต่ความเคลื่อนไหวอันนี้ในชั้นแรกยังไม่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลจนกระทั่ง จอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับจากทัศนารจรทั่วโลกในปี ๒๔๙๘ ก็ได้ข่าววิชาการต่าง ๆ ที่ประเทศประชาธิปไตยที่เจริญแล้วทั้งหลายกระทำกัน เช่น การพูดเรื่องการเมืองในที่สาธารณะ การให้สัมภาษณ์ประจำสัปดาห์แกหนังสือพิมพ์ "...และแล้วในที่สุดพรรคการเมืองซึ่งกำลังอยู่ในความมืดมนทมิฬแสงแจ่มใสขึ้นมาโดยที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ใค้อนุญาตให้ตั้งพรรคการเมืองขึ้น พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับปี ๒๔๙๘ ซึ่งมีบัญญัติในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้ออกกำเนิดขึ้นมา"^{๓๗} เป็นพระราชบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองฉบับแรกของไทย ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘ สำระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้คือมาตรา ๓ ระบุว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ห้าร้อยคนขึ้นไป หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่สิบคนขึ้นไป ย่อมตั้งพรรคการเมืองใดโดยจดทะเบียนต่อสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย

• มาตรา ๔ กำหนดจดทะเบียนต้องมีรายการดังต่อไปนี้^{๓๘}

- (๑) ชื่อของพรรคการเมือง
- (๒) กำหนดนโยบายของพรรคการเมือง
- (๓) ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของพรรคการเมือง
- (๔) ชื่อของหัวหน้า และเลขาธิการพรรคการเมือง
- (๕) ลายมือชื่อของผู้ตั้งพรรคการเมือง

เมื่อประกาศพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ๒๔๙๘ แล้ว ก็มีการรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมืองอย่างกว้างขวาง และก่อนที่จะมีการรัฐประหารนั้น มีพรรคการเมืองถึง ๒๔ พรรค แต่ใน

^{๓๖} Ibid., หน้า ๘๗.

^{๓๗} พนม ภัยทนาย, op.cit., หน้า ๕๕.

^{๓๘} "พ.ร.บ.พรรคการเมือง", ราชกิจจานุเบกษา, ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๗๒ ตอนที่ ๗๗ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘, หน้า ๒.

จำนวนพรรคการเมืองทั้งหมด มีอยู่เพียง ๘ พรรคเท่านั้นที่สมาชิกของพรรคได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แม้จะมีพรรคการเมืองเกิดขึ้นมากมาย แต่ส่วนใหญ่เป็นพรรคเล็ก ๆ ไม่มีความสำคัญ มีพรรคการเมืองที่กล่าวได้ว่าอยู่ในฐานะที่อาจจัดตั้งรัฐบาลได้ ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. ๒๕๐๐ มีอยู่เพียง ๒ พรรคเท่านั้น คือ "พรรคเสรีมนังคศิลา" และ "พรรคประชาธิปไตย"^{๕๐}

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ แคมเปญของการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นเรื่องที่อดจางกันอยู่มาก เป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุดซึ่งทางราชการเรียกกันในขณะนั้นว่า "การเลือกตั้งที่ไม่เรียบร้อย" พรรคที่ได้รับเลือกตั้งมากที่สุดคือพรรคเสรีมนังคศิลา ได้รับที่นั่งในสภาจำนวน ๕๓ ที่นั่ง ในขณะที่พรรคประชาธิปไตยฝ่ายค้านสำคัญได้รับเลือกตั้งเพียง ๒๕ ที่นั่ง เมื่อการเลือกตั้งได้ผ่านไปแล้ว ปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดพระนครและธนบุรี เป็นเค็ดอกเป็นแค้นเป็นอย่างยิ่ง เพราะปรากฏว่าการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นไปโดยไม่สุจริต มีบุคคลบางกลุ่มได้ก่อกวนในการลงคะแนนกันคนละหลายครั้ง มีการชู้ และทำร้ายผู้ออกเสียงเลือกตั้งที่ไม่สนับสนุนรัฐบาลพรรคเสรีมนังคศิลา กับทั้งพบว่ามี การทุจริตในหน่วยเลือกตั้งหลายหน่วย ภัยเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดความไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งในหมู่นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ถึงกับมีการเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้ง จนกระทั่งมีการรัฐประหารล้มอำนาจรัฐบาล เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ โดยมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้า ดังนั้นบรรดาผู้แทนราษฎรก็เป็นอันสิ้นสภาพตามไปควย และคณะทหารได้มีมติเลือกนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ในสมัยของนายพจน์ สารสิน ได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรรุ่นใหม่ มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๒๐ คน ซึ่งปรากฏว่า "พรรคสหภูมิ" อันเป็นพรรคที่สนับสนุนคณะทหาร ได้รับเลือกตั้ง ๕๕ ที่นั่ง และ "พรรคประชาธิปไตย" ฝ่ายค้านได้รับเลือก

๓๘

Wendell Blanchard, Thailand : Its People, Its Society Its Culture (New Haven: Harf Press, 1958), p.128.

๕๐

พจน ภัยหนาย, op.cit., หน้า ๕๕.

๕๑

Ibid., หน้า ๕๕.

ทั้งจำนวน ๓๕ หนึ่ง^{๕๒} แลวนายพจน์ สารสิน ซึ่งดำรงตำแหน่งได้เพียง ๕๐ วัน ก็ลาออกจาก
ตำแหน่ง

จะเห็นได้ว่าแม้พรรคสหภูมิจะชนะการเลือกตั้ง แต่ก็ป็นชัยชนะที่ไม่เด็ดขาด คือนอกจากจะมีคะแนนเหนือกว่าพรรคประชาธิปัตย์อันเป็นฝ่ายค้านสำคัญเพียง ๒ หนึ่งแลวกก็ยังไม่อาจคุมเสียงข้างมากไว้ได้อย่างเด็ดขาด จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเพิ่งกลับจากการไปรักษาตัว ณ สหรัฐอเมริกา จึงคิดปรับปรุงพรรคสหภูมิเสียใหม่โดยรวมเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยสังกัดพรรคเสรีนิยมนักศึกษาเดิมมารวมกับพรรคสหภูมิแล้วตั้งชื่อใหม่ว่า "พรรคชาติสังคม" โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค และพลโทประภาส จารุเสถียร เป็นเลขาธิการ^{๕๓}

พรรคนี้ได้ให้การสนับสนุนคณะทหารโดยมีนโยบายสั้น ๆ ว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประชาธิปไตย สังคม เมื่อจัดตั้งพรรคเสร็จ ขั้นตอนไปก็คือการคัดเลือกตัวนายกรัฐมนตรีเพื่อจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ เนื่องจากนายพจน์ สารสิน ไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และจอมพลสฤษดิ์เองก็ไม่ต้องการรับตำแหน่งนี้ จอมพลสฤษดิ์ ได้เรียกประชุมพรรคชาติสังคมเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๐๐ และที่ประชุมพรรคได้ลงมติเลือกพลโทถนอม กิตติขจร รองหัวหน้าพรรคชาติสังคม เป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ และหลังจากพลโทถนอม กิตติขจร ได้เข้าดำรงตำแหน่งแล้ว เหตุการณ์ในรัฐสภาที่ประสบกับความยุ่งเหยิงเป็นอย่างยิ่ง เพราะขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จากวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๑ ถึงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๑ นับเป็นเวลา ๔ เดือนเศษนั้น ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีทั้งสิ้นถึง ๔ ครั้ง^{๕๔} นับเป็นการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีที่มากครั้งที่สุด

^{๕๒} กระทรวงมหาดไทย, รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เดิม ๒ (พระนคร: โรงพิมพ์กรมมหาดไทย, ๒๕๐๒), หน้า ๕๖.

^{๕๓} ขจักษ์ บุนนาค, op.cit., หน้า ๒๕๔.

^{๕๔} มนูญ บริสุทธิ์, คณะรัฐมนตรี (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๔), หน้า ๑๗๖ - ๒๐๖.

อันเป็นผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงของรัฐบาล ทำให้เกิดการปฏิวัติซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์
 ธนะรัชต์ ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ คณะปฏิวัติประกาศให้ชกหยุดการศึกษาระชาอาณาจักรมก
 เลิศรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๐๑ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๕ สมาชิก
 ภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีจึงต้องสิ้นสุดลง ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติพรกการ
 เมือง และพรกการเมืองโดยสิ้นเชิง^{๔๖} พร้อมกันนี้ยังได้ประกาศห้ามมิให้มีการชุมนุมประท้วงกันใ
 ทางการเมือง ใด ๆ มีจำนวนตั้งแต่ ๕ คนขึ้นไป ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกจับกุมเพื่อกำเนินการสอบสวน
 ความผิด^{๔๗} จึงเป็นอันวางระบบพรกการเมืองของไทยลงสลายตัวลงอีกครั้งหนึ่ง

การเมืองและพรกการเมืองไทยต้องจบเขาไปในเวลา ๑๐ ปีเศษ ๆ จนกระทั่งสภาผู้
 รัฐธรรมนูญทำการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่สำเร็จ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เมื่อ
 วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑ ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรกการเมืองเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๑ และ
 ประกาศใช้พระราชบัญญัติเลือกตั้งในวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๑ และในวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๑
 จึงได้ออกพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๑๑ กำหนดให้มีการ
 เลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒^{๔๘}

การเลือกตั้งครั้งใหม่พรกการเมืองต่าง ๆ จำนวน ๑๒ พรก เขาแข่งขันรับเลือกตั้ง มีผู้

^{๔๕} ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ, เล่มที่ ๗๕ ตอนที่ ๘๓,
 ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑, หน้า ๑.

^{๔๖} ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๘, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ, เล่มที่ ๗๕ ตอนที่ ๘๓, ๒๑
 ตุลาคม ๒๕๐๑, หน้า ๘.

^{๔๗} ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ, เล่มที่ ๗๕ ตอนที่ ๘๘,
 ๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๑, หน้า ๘.

^{๔๘} ศิลปชัย ชาญเฉลิม, op.cit., หน้า ๑๖๘.

สมัครทั้งที่สังกัดพรรคและไม่สังกัดพรรคจำนวน ๑,๒๕๔ คน การเลือกตั้งครั้งนี้ก็คงเป็นการแข่งขันกันระหว่าง "พรรคสหประชาไทย" อันเป็นพรรครัฐบาล กับ "พรรคประชาธิปไตย" ซึ่งเป็นฝ่ายค้านตามเคย และผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคสหประชาไทยได้รับเลือกตั้ง ๑๕ ที่นั่ง ส่วนพรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้งจำนวน ๕๗ ที่นั่ง จอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าพรรคสหประชาไทยจึงได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลพรรคสหประชาไทยบริหารประเทศมาจนถึงวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ก็ถูกคณะทหารซึ่งนำโดย จอมพลถนอม กิตติขจร นำกำลังเข้าทำการปฏิวัติประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร^{๔๘} ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๑๑ ละเลิกวุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรี^{๔๙} อำนาจการปกครองประเทศทั้งปวงจึงตกอยู่กับคณะปฏิวัติจนถึงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ จึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครอง ราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๑๕^{๕๐} และจอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติ ก็ได้รับมอบหมายให้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๕^{๕๑} มาจนถึงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จึงได้กราบถวายบังคมลาออกเนื่องจากได้เกิดการจลาจลต่อต้านรัฐบาล และรัฐบาลชุดดังกล่าวไม่อาจควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้นปกครองประเทศ หลังจากนั้นได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติขึ้นจำนวน ๒,๓๘๗ คน เพื่อให้สมาชิกสภาแห่งชาติได้เลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้นเพื่อดำเนินการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของประเทศ และทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติของชาติเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่

^{๔๘} ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ, เล่มที่ ๔๘ ตอนที่ ๑๒๔, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๔, หน้า ๓.

^{๔๙} ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ, เล่มที่ ๔๘ ตอนที่ ๑๒๔, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๔, หน้า ๔.

^{๕๐} ทีลปชัย ชาญเฉลิม, op.cit., หน้า ๑๕๖.

^{๕๑} Ibid., หน้า ๑๕๘.